

СИМВОЛІЧНІ ОБРАЗИ У ТАБІРНИХ СОНЕТАХ ОЛЕКСИ РІЗНИКІВА

(НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ДВОСТРУННЕ ГРАЛО»)

К. П. Васильєва, викладач української мови та літератури

Одеського технічного коледжу Одеської національної академії харчових технологій

У статті розглянуто основні образи в табірних сонетах О. Різниківа, представлених у збірці «Двострунне грало», проаналізовано їхнє символічне значення, з'ясовано семантичне наповнення традиційних та індивідуально-авторських образів-символів, що допомагає розкрити внутрішній стан поета-в'язня, його інтимні та громадські переживання, надії, відтворити трагічність життя творчої людини за ґратами.

Олекса Сергійович Різників (Різниченко) — український письменник і мовознавець, автор багатьох поетичних збірок, прозових книг, мовознавчих досліджень, документальної публіцистики, лауреат численних літературних премій, просвітянин і громадський діяч, незламний патріот-дисидент.

Був двічі репресований і засуджений на 7 років радянських таборів: уперше 1959 року — за антирадянську листівку, складену разом з Володимиром Барсуківським і поширену в Одесі та Кіровограді, де лунали заклики: «Долой фашистскую диктатуру партии!», «Долой атеистическую пропаганду!», «Да здравствует подлинная свобода народа!» [7, с. 170]; удруге 1971 року — за участь у новорічних і різдвяних колядуваннях в Одесі, за організацію українського народного хору, за збір українських книжок для українців Кубані, за зустрічі з однодумцями 22 травня біля пам'ятника Т. Г. Шевченка і вшанування пам'яті Великого Кобзаря, за виготовлення і поширення самвидаву, дружбу з багаторічним політв'язнем С. Караванським.

«Ти винен тим уже, що українець, і ця вина з народження твоя!» — написав Олекса Сергійович 28.03.1972 року, перебуваючи під слідством [7, с. 141].

Відбуваючи другий термін ув'язнення в Кучинському таборі ВС-389/36 Пермської обл., де також сиділи В. Стус, Л. Лукіяненко, Т. Мельничук, Є. Сверстюк та інші, О. Різників творчо розвивався, вивчав литовську та латиську мови, складав кореневий словник, писав вірші, сонети.

1990 року, опублікувавши збірку віршів «Озон», О. Різників був прийнятий до Спілки письменників України. Микола Суховецький у статті «Сонети на дві рими» зазначає, що найвагомим розділом цієї збірки став цикл сонетів «Двострунне грало»: «Сонети, що стосувалися безпосередніх, суто людських, переживань в'язня, його спогадів про рідних, найбільше торкали серце читача» [12, с. 4].

■ К. П. Васильєва

У вступі до збірки «Двострунне грало» (2002 р.), яка вмістила всі написані на той момент О. Різниківим сонети, автор підкреслює: «Мені ж вони дорогі як спомин про чисті хвилини усамітнення над білим аркушем паперу посеред безглуздості, навіженства, абсурдності імперії зла і глупства... Пишучи сонети, я відчував себе там інопланетником, а сонети — моїми НЛО для усамітнення» [8, с. 8].

Провідним тропом у табірній поезії є *символ* як «емоційно-асоціативне образне утворення» [13, с. 79], значення якого є глибоко прихованим і розкривається через розуміння психології автора-в'язня. Тим паче, символ відіграє важливу роль у тюремних сонетах, у яких думка має бути максимально розгорнутою за змістом і водночас обмеженою за формою. Французький філософ Теодор Жюффрау наголошує, що поезія загалом є низкою символів, «явлених розуму для осягнення незримого» [13, с. 97].

На думку літературознавців І. Безпечного, А. Ткаченка, О. Галича, В. Назарця, символом може бути будь-який елемент художнього твору: порівняння, метафора, епітет, художня деталь, персонаж, пейзаж, заголовок. Так само і образ поетичний, як явище стилю, «присутній усюди, де художня думка виражається за допомогою різноманітних поетичних засобів — порівняння,

■ Олекса Сергійович Різників

метафори, епітета, метонімії, синекдохи, гіперболи, паралелізму, уподібнення і т. д.» [5, с. 178].

У «Поетичному словнику» О. Квятковський характеризує символ як «багатозначний предметний образ, який об'єднує (сполучає) собою різні плани відтворюваної митцем дійсності на основі їх суттєвої спільності, спорідненості. Символ будується на паралелізмі явищ, системі відповідностей; йому властивий метафоричний початок, міститься і в поетичних тропях, але в символі воно збагачене глибоким задумом. Багатозначність символічного образу обумовлена тим, що він з рівною основою може бути приєднаний до різних аспектів буття» [5, с. 263]. М. Коцюбинська наголошує: «Думка поетова живе в образі, поза образом її немає» [6, с. 153].

У творах поетів-в'язнів кожен образ набуває символічного значення і потребує свого тлумачення. У збірці тюремних сонетів «Двострунне грало» О. Різниківа наявні як традиційні образи-символи (вогонь, сонце, вітер, річка, дощ, дорога, кінь, віл, руки, крила тощо), так і індивідуально-авторські (двострунне грало, криві дзеркала, дерево, садок, дріт). Вони несуть вагоме смислове та ідейно-художнє навантаження, нерідко розкривають ідею сонетів, відтворюють душевні переживання, самотність героя-в'язня.

Суворі умови Пермської землі вимагали відповідних образів-символів. Так, одним із центральних образів збірки «Двострунне грало» є образ зими, який поєднується з образом снігу, морозу. У сонетах О. Різниківа вони символізують душевний холод, розпач: *А потім нас присипав сніг. / І ми несли його щоденно* (№ 101) (тут і далі зазначається номер сонета у збірці «Двострунне грало»), *У церкві мовчання літує зима* (№ 135); безнадійність: *Від снігу... що душу... що душу і брови / всипає, всипає... й не тане при тому* (№ 94), безвихідь, безсилість: *Уже три дні снігу упали / до ніг чіпляються моїх* (№ 87), небуття, смерть: *Коли все з морозу мліє, / коли сам мороз дуріє* (№ 115), *То тане, то мороз притисне...* (№ 120), *Гей на чорнім снігу білий слід ніг, / на зчорнілім снігу пишні ружі цвітуть, / ніби сльози криваві, може, й я упаду / білим-білим на цей чорно-кликучий сніг* (№ 145).

У сонеті «В пустелі снігопад і завірюха...» поруч з образом снігу постає тотожний за символічним значенням образ піску (пустелі): *Пісок зі снігом змішаний летить* (№ 35).

Протистоїть зимі інший символічний образ — весни, який лунає в сонетах як символ оновлення життя і надії на майбутнє: *Зима змагається з весною / і — знемагає. І — біжить* (№ 97), *Зима мина.*

Озимина / новим життям зазеленіла (№ 12), Прощай, злутніле, знавісніле, / твій шлях оно — в безднову падь. / Упадь же, зимонько, упадь! (№ 95), ...Полоцетесь в теплі / кінець зимовій справі (№ 119), Мороз і сніг де-ревам ніпочім / знов оживуть у сонці веснянім (№ 123).

Хоча в сонеті «Двадцять квітня. Після теплих днів...» автор показує, що не завжди надія виправдовує себе: *війнуло зимном. Хмари, сніг і вітер! / Змерзають сльози розпачу на вітах, / що необачно вірили весні* (№ 131).

Ще до другого ув'язнення О. Різників уподобав образ весни: Вітер, Сонце, Річка, Земля і Люди — герої квінтету сонетів «Весна» (1965) — змальовані о цій порі. 1969 року образ-символ весни був відтворений у назві першої збірки О. Різників «Весна вибухає», поданої до друку, але так і не надрукованої:

*Вибухає весна!
Не було її досі,
Мов нічого навколо —
Лиш ворог і смерть! ...
Вибухає весна!
Вибухає незвично й невинно!* [10, с. 99].

І хоча у 1970-х роках «Вибуху весни» у творчості О. Різників офіційно не відбулося, зате 1991 року настав період «Озону», що символізував собою духовне очищення, свободу, пробудження українського духу, оздоровлення суспільної атмосфери.

Згадуючи Франкові рядки «Гримить, благодатна пора наступає!», О. Різників у розмові з Д. Дроздовським зазначає: «Думаю, сам Бог посилає весну, шістдесятники просто були першими ластівками. Вони — цілком закономірне явище. ... Душа не визнає тиску, насильства, душа не може вічно терпіти примус, і Державний Страх обов'язково мусить розтанути, як розтає снігова баба під сонцем. ... У нас це було прозріння, очування, оглядання, заперечення брехні і фальсифікації, неприйняття правил гри бандита» [3].

Відповідно до приходу цієї весни була «зимова змерзлість, засипаність снігом»:

*Природа спить, і ми в облозі,
Закляк осадник на порозі,
Розносить протяг щось хмільне,
А ми йдемо, ми все в дорозі,
Хоча і з місця не ступнем* [3].

Отже, образ весни у творчості О. Різників набуває індивідуального символічного значення, постає як «антитоталітарне воскресіння, відлига, розвесніння».

Сам письменник зізнається: «Цікаво, що я цей поетичний образ — розвесніння як кінець імперії — використовував досить активно у своїх творах, особливо в сонетах, писаних у неволі» [3].

Образ омріяної весни в табірних сонетах виступає рушійною силою, закликає до дій: *Моя рушійко, пречудова весно, / мої надії, сумніви, боління / несеш на крилах зоряно-небесних...* (№ 26), *Вже освятить і окропить пора / мій хмарний храм тридцятип'ятивесний* (№ 80), *Чи ти готовий? Кожна яма, грудка, / струмок, сніжинка, дерево і ми / стаєм ареною затятої війни / і переходим під весни оруду* (№ 102), *несе з собою зміни, освічує шлях, асоціюється з надією на майбутнє відродження: А ялинки були зелені, / і тільки зараз, навесні, / вони відкрилися мені* (№ 101), *Брудніє біле знамено зими / і никне, і зникає, мов полуда — / замиренню не будь! Весна іде повсюди / і в твоїм серці з'явиться за мить* (№ 102).

Слушно у «Словнику символів культури України» зазначено: «Народні символи, трансформуючись у творчій уяві митця, часто переходять у поетичні твори, по-новому зображуючи героїв та відтворюючи навколишній світ. Кожний поетичний символ передає різні смислові відтінки залежно від ідейно-естетичних завдань» [4, с. 224].

Вогонь у народній уяві — це «символ духовної енергії; перетворення і переродження; руйнівної і водночас народжувальної сили; кохання, плодючості; багатства, щастя, сімейного добробуту; сонця; зв'язку з небесним світом; роду; сили; очищення від зла; бога; потойбічного світу» [4, с. 141].

У О. Різників вогонь, з одного боку, є символом тепла, кохання і людського надбання: *Де дівсь вогонь вчорашніх почуттів?* (№ 168), *Як нашим предкам у печерах, / нам треба втримати вогонь* (№ 62), з іншого боку, — спопеляючою силою: *Згоряє лист. Вогонь жадібно їсть / тобою надбане і визбиране, доле* (№ 25).

Зоря — «символ животворної й родючої природи; дівчини-красуні, кохання; доброї душі; нового щасливого життя; світлого духу, оборонця людей; вічності; очей Бога» [4, с. 300]. У сонетах О. Різників зоря постає як символ надії, світила у темряві: *Розвіялось і зникло, слава Богу... / Ясніє небо, жевріє зоря* (№ 32), *Так дивиться дитина в світ заснулий, / на ясні зорі. Й плаче від розпуки* (№ 116), символ розпачу від їх падіння: *ясні зорі, іскри захололи / падають на стихшену скирду* (№ 40).

Сонце в сонетах О. Різників відтворено як символ тепла: *ти, сонечку, на південь заверни, / теплом своїм його опроміни...* (№ 82), світла: *...На голому плечі / краплина сонця грає і блищить* (№ 1), надії: *Сідає сонце в очерет, / котрий, мов море висхле, грає...* / *Що, коли раптом запалає / від того сонця очерет?* (№ 45), сонце пробивається яскраве (№ 59), величі: *Він перед Сонцем коліньми укліяк, / а розумом хапав його за роги* (№ 47), *А сонце поза сірістю жило, / неначе поза дійсністю самою* (№ 164), *І налягає сонце на весло, / півсвіту відвойовуючи з бою!* (№ 164), правосуддя: *Спекота й тиша. Сонце щедро палить. / Мить — і займеться висохла стерня...* (№ 79), *Послухай! Сонце щось нове сурмить, / і все танцює під побідну дуду* (№ 102).

Вітер символізує прагнення до змін: *не годен сам себе спинити, / його турляє в спину вітер* (№ 142), постає як символ духу, дихання Всесвіту: *іде вона, сумна й похила, / ворухить вітер її сивини...* (№ 19), лиш вітер між дзвони гуляє, / він серце залізне торкає, хитає (№ 135), *Тихий вітер ходить по стодолі, / у свою вслухаючись ходу* (№ 40), *Отак влягається гроза. / Ще вітер де-не-де зірветься* (№ 55), *Вій, вітрику, виспівуй коліскову / вусатому, стрункому колоскові...* (№ 82), життєвих труднощів, випробувань, неприємностей: *Давно, колись, як уві сні, / вітри напали нас шалені, / здирали убрання вони* (№ 101), *На вітриськах скажених / не вітрила, не грати* (№ 121), *Злоститься вітер, підвиває глухо* (№ 35).

■ О. С. Різників на лірично-поетичній толоці «Хата Осьмачки – 2014» (с. Куцівці, Смілянщина)

Символічно наповненими є образи **ріки, моря, хвиль** — символи вічного плину часу: *вже я і сам, як плин, у Біг течу / і в Чорне море між вогнем і глумом* (№ 106), джерела й початку життя: *Назад! Назад! До річки і дерев, / до гомону розлогої діброви* (№ 39), життєвого шляху: *Та навчаються всі у цій річці купатись / і не вимануть з неї й калачем...* (№ 44), очищення: *Ми прийшли до Ріки, що у вічність тече. / Гли таїв і дурних, і нечес, і нечем — / всіх приймає у себе. Ступайте, плескайтесь!* (№ 44), надії: *бо я ніяк не можу відшукать / джерело віршів, котре б'є вогнисто, / з якого нині, завтра, чи колись там / тече й тектиме ця ріка п'янка* (№ 10), душевного неспокою: *Купаюсь в захаращеній ріці, / а як змивати наслідки купання* (№ 15), *Бентежний сум і смуток, мов ріка, / і скільки не чалапай — до колін* (№ 90), часом випробувань, небезпеки і безвихідного становища: *І невтишимий невмовний біль / якась непевна хвиля підіймає. / Підійме? Пригнітить? Чи поламає? / Чи, як непотріб, відмете убік?* (№ 33).

Поруч із цими образами постає образ **човна** як символ життєвого шляху автора: *Цей човен плине без вітрил і весел / керуючись законами тяжіння* (№ 26), *Ми пливемо. Мій човен річку креслить* (№ 26), *Мій човен плине в морі по коліна* (№ 26), і берега — омріяного притулку і прихистку: *Берега? Що й сам плив за водою? / Що не мав пристанища свого?* (№ 113), *Казковою ставала яв, / і берег дибився над нами, / і море, збуджене вітрами, / хтось під намети гнав і гнав* (№ 154), *Який там берег за поворотом? / чи можна буде за ним пристати, / щоб перестати веслом махати* (№ 157).

Образ **дощу**, що асоціюється з чистотою, свіжістю, прохолодою, відтворює душевний стан героя, його переживання й емоції, серед яких — плач: *дощами злявся на розмоклу душу* (№ 67), печаль, журба: *Ця осінь без дощу, як без плачу, / як без печалі, без журби і суму* (№ 106), надія на очищення і відродження: *І тіло твоє спрагле, мов земля, / дощу мого чекає, або крові* (№ 107), *Я губи назустріч дощу розтуляю / нехай лиш іде! Я чекаю, чекаю...* (№ 143).

Образ **шляху, дороги, стежини**, що традиційно пов'язаний із мотивом людської долі, складного, нелегкого життя, розлукою з домівкою: *Довіку шлях? І дощ? Довіку гість? / Довіку безпритульний, наче вість, / і голий, вначе перекотиполе?* (№ 25), у сонетах О. Різників вказує також на плин часу: *а ми йдемо, ми все в дорозі, / хоча і з місця не ступнем* (№ 117), поступ у невідоме майбутнє: *До цього серпня все на світі йшло / і шлях тернистий вперто торувало* (№ 51), підкреслює важке життя в'язнів: *Коліна,*

стомлені за місяць, спочивали / від тих шляхів, що довелося столочить (№ 61), Шляхом тим і до нині / ступають страдники і шерхнуть їм вуста (№ 110).

Серед образів тварин ключовими у збірці «Двострунне грало» постають образи **коней** і **волів**. В образі-символі коней постає ідея волі: *Табун коней гуля на волі, / він не підвладний чабанам* (№ 13), *батіг обвис, не опояше коней* (№ 18), швидкості: *Летить доба на змиленім коні* (№ 2), життєвої сили, енергії, чоловічого начала: *мов я — це кінь, свобідний і зухвалий. / Я голову гривасту підійняв / і цілий світ іржанням обійняв* (№ 79).

Через образи волів часто відтворюються працьовитість, витривалість і водночас страждання, важка праця і терпіння: *як марились удень і уночі / земля — Маланці, Волику — гуральня* (№ 1), *Воли дрімали й, мабуть, посміхались / своїм видінням, ситим і пророчим* (№ 61). Нерідко в образах волів поставали люди, часто селяни. Зокрема, у сонеті «Воли не спали довго тої ночі...» О. Різників змальовує долю в'язнів, чії «коліна, стомлені за місяць, спочивали від тих шляхів, що довелося столочить», їх мрії про гідне життя: *Яка трава тут! Хоч би не зурочить — / яка ріка! Нарешті дочекались, / дійшли, домучились...* (№ 61).

Значимим є образ **очей** як «символ розуму й духу; символ сонця; зловорожих сил; краси; світильника для тіла (у християнстві); кохання» [4, с. 573], як дзеркало душі і сприйняття: *Підсунься, істино, до сумніву сумного. / Хай очі його образ твої уздрять* (№ 32), *Виповнюєшся хвилию до краю / по серце, губи, очі голубі* (№ 33), *Ми ідемо, не знаючи куди, / закривши очі, затуливши вуха...* (№ 35).

Образ **ночі** в сонетах уособлює час для мрій і спогадів: *Сьогодні знов не спав я уночі, / дивись на тебе. Подумки, звичайно* (№ 1), *О святість ночі, о катівне сном, / коли можливість мариться чи сниться* (№ 69), *О той Фонтан! Він снівсь ночами* (№ 154).

Образ **рук** у О. Різників постає як символ людських стосунків, тепла, спокою, ніжності: *твоя рука лягла, мов там була, / мені на радощі, на спокій, на тривоги* (№ 70), *Я вже чую на нім ніжний дотик руки* (№ 148), захисту, підтримки: *А ми, зіскучені за ними, / їх годували із руки* (№ 100), бажання: *я руку простягнув і мовив: Дай-но!* (№ 1), *До інших рук я думаю дожити, / вони зіграють. Твоїм не дозволю* (№ 7), рішучості: *коли моя відважитьсь рука / і вірш наниже, мов разок намиста* (№ 10), *І ось в руках держу цурпалок... / Покинуть? Боже борони!* (№ 53). Через цей образ-символ автор відтворив усе те, чого не вистачає людині за ґратами.

Опинившись зі своєю правдою за ґратами, більшість митців не корилися долі: і в тюрмах, і в таборах зростали морально і духовно, у своїх творах прагнули сягнути неба.

Людині потрібен простір, вітер, і в сонетах О. Різників ми бачимо образ «лету», «польоту», бажання вирватися за таборів ґрати. Образ крил, що пов'язаний з польотом, швидким рухом, символізує свободу: *Тим крилам ще підляже висота! / На них знесуться вгору покоління* (№ 110), *Я на межі реальності і мрії: / розправив їх, мов два міцних крила* (№ 159), могутність, силу і впевненість: *мої надії, сумніви, боління / несеш на крилах зоряно-небесних...* (№ 26).

У деяких сонетах відтворено образ **одного крила (перебитого крила)**, що символізує зруйновані надії, неможливість героя-в'язня бути вільним і щасливим, жити повноцінним життям: *Однокрило? — Який політ?! / Буде борсатись по землі / перепілонькою 2пораненою* (№ 72).

Інколи автор і себе змальовує з крилами. Як і образ коней, крила можуть виступати символом чоловічого начала: *Я алкоголік, що тобою п'яний, / птах, у якого ти замість крила* (№ 58), *Здійнявши крила понад спину, / могутнім помахом війну, / і понад полем я полину, / порину в запах полину* (№ 104), *Полину з хмари на хмарину, / вітри зустрічні розгорну, / я крильми Сонця доторкну, / але і землю не покину* (№ 104), *Складаю крила і пускаюсь в плаву / на грані, струмі дійсності і мрії* (№ 159).

Образ **струни** і **грала** в сонетах О. Різників постає як символ душевних переживань, почуттів, тривоги: *І голос твого серця жебонів / так вишукано-ніжно, що озвалась / одна зі струн в душі моїй при дні* (№ 133), *Та милий спогад іноді, ні-ні, / торкає інші струни в глибині, / яким співзвучна і близька ти стала* (№ 133), *Не зачепи оту струну в душі, / Котра мовчить, натягнута до болю* (№ 7).

Образ **дзеркала** в О. Різників поданий не як предмет, що правдиво і точно відображає людину, дійсність, а як той, що спотворює і деформує реальність — криве дзеркало: *Кімната сміху. Дзеркала криві / Дивлюсь у вас — і в горлі аж судомить: / як схожі ви на деяких знайомих, / до неможливості спотворивши мій вид!* (№ 20), *Ми — дзеркала криві, лише живі, / ми ті, хто судить інших в світі цьому* (№ 21). Цим образом-символом автор застерігав від квапливих висновків: *Лиш ти чужим зображенням не вір, / а віддзеркаль мене в собі по-свому* (№ 21).

Образи **дерев**, **садка** постають як символи життя, народження, дитинства, спогаду про сімейний

затишок: *Назад! Назад! До річки і дерев, / до гомону розлогої діброви (№ 39), блукати між обридjenих дерев / і марити квітучими вишнями (№ 67), Ми ростемо у нім, як дерева, / і наші душі в нім укореніли (№ 137), Ти пам'ятаєш дивний наш садок, / що у дитинство наше входить клином? (№ 111), Уже... повиростали яблуньки, / що я садив із татом біля хати (№ 34).*

Образ **дроту**, що відтворений у сонеті «Перехоплює дух! На дроті...», символізує боротьбу, небезпеку, складність життєвого шляху митця, що обрав шлях пошуку істини й справедливості:

*Гостро духу і гостро плоти —
лунатизм? фанатизм? Дивись!
«Вчора» — ззаду, а «завтра» — проти,
а «сьогодні» — безодня вниз,
вся надія на дроту спротив.
Дроте, дротику — не порвись! (№ 152).*

Цей сонет О. Різників присвятив П. Кампову, бо «він дуже переживав, журився, плакав»: *День за днем у такій дриготі — / борючись, боячись, гнучись... (№ 152).*

К У сонетах О. Різників наявна також певна кольорова гама, представлена білим, чорним, зеленим кольорами, які мають своєрідне символічне значення, семантично доповнюючи використані образи.

Чорний колір, маючи зазвичай негативну семантику, відтворює безрадісні, трагічні настрої, застій, несе із собою небезпеку, розпач, печаль, асоціюється

■ О. С. Різників на презентації своїх видань (виставка-форум-2016 в ОННБ, м. Одеса)

з ніччю: *Чорніє гнів і попеліє зміст (№ 25), на усесвітнім чорнім тлі (№ 29), на чорнім тлі мого й твого життя (№ 73), На вичорніле поле йшли сніги (№ 76).*

Чорному кольору в збірці протиставляється білий, як темнота — яскравості: *Гей на чорнім снігу білий слід моїх ніг (№ 145), білим-білим на цей чорно-кликучий сніг (№ 145).*

Сонет «Стала хмара чорна аж біла...» О. Різників присвятив матері — найріднішій людині, яка увесь час тяжко переживала, вболівала за долю сина. І саме через контраст чорного і білого відтворено увесь трагізм життєвої ситуації сина-в'язня: *Мама з чорної стала біла, / Стала біла, аж навпаки (№ 138).*

Білий колір, пов'язаний з образом снігу, символізує чистоту, а інколи прагнення побачити й інші кольори, пізнати усю багатобарвність світу: *Ой і кумедний білий сніг! / Таких біленьких зараз мало. / Дими на нього ще не впали, / він ще посивіти не встиг (№ 87), Від білого снігу до снів кольорових (№ 94), Багатобарвний, мамо, білий світ (№ 146).*

У деяких сонетах, наявний зелений колір як символ надії, радості: *Зима мина. Озимина / новим життям зазеленіла, / зеленим килимом покрила, / граки гуляють по ланах (№ 12), А ялинки були зелені, / і тільки зараз, навесні, / вони відкрилися мені, / сказали: ми й були зелені (№ 101), сили, спокою: Затамувати печію бажань, / загальмувати швидкості шалені — / хіба не це закладено в зеленім / взірці зростань, взірці розумувань? (№ 129).*

Визначення семантичного наповнення символів, використаних О. Різниківим у збірці «Двострунне грало», допомагає зрозуміти глибинний внутрішній зміст тюремних сонетів, усю трагічність життя творчої людини за ґратами, простежити інтимні та громадські переживання автора-в'язня.

Через символи ми бачимо прагнення ув'язненого поета вирватися, «полетіти» з полону тюремної атмосфери, вистояти заради омріяного щастя і добробуту, через дух і через творчість продовжувати боротьбу за правду, очищення і відродження.

К Образи-символи в сонетах О. Різників як ідеї та мотиви, пов'язані зі сферою підсвідомого, виступають інформаційним, енергетичним джерелом його творчості. Розкриваючи духовно-емоційний світ письменника, змальовуючи його психічний стан, настрої, почуття, образи-символи допомагають виявити пріоритетні цінності автора-в'язня, надають сонетам особливий виразності та емоційності, філософського звучання й узагальнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Безпечний І.* Теорія літератури. — Торонто, Канада : Молода Україна, — 1984.
2. *Галич О. А.* Теорія літератури : підруч. для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. — К. : Либідь, 2001.
3. *Дроздовський Д. І.* Олекса Різниченко — шлях безумної подорожі [Електронний ресурс] // Віртуальна Русь. — Режим доступу: <http://www.vesna.org.ua/txt/drozdovsky/rizn.html>
4. *Енциклопедичний словник символів культури України.* — 5-е вид. — Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко В. М., 2015.
5. *Квятковский А.* Поэтический словарь. — М. : Советская энциклопедия, 1966.
6. *Коцюбинська М.* Мої обрії : в 2 т. — К. : Дух і літера, 2004. — Т. 2.
7. *Одеська хвиля-6.* «Я винен тим, що українець» : Интерв'ю Юрія Зайцева з Олексою Різниківим. Документи / [вип. підг. Ю. Зайцев, П. Отченашенко, О. Різників]. — Вид. 2-е, випр. і доп. — Одеса : Сімекс-принт, 2012.
8. *Різниченко О.* Двострунне грало : сонети. — Одеса : Друк, 2004.
9. *Різниченко О.* Озон-2 : поезії. — Одеса : Ка-до, 2006.
10. *Різниченко О. С.* Наодинці з Богом : поезії. — Бровари : Українська ідея, 1998.
11. *Свирєпо О. А., Туманова О. С.* Образ, символ, метафора в современной психотерапии. — М. : Издательство Института Психотерапии, 2004.
12. *Суховерхий М.* Сонети на дві рими // Думська площа. — 2003. — С. 2, 4.
13. *Шаф О. В.* Сонет Емми Андєєвської в західноєвропейському контексті. — Дніпропетровськ : Овсянніков Ю. С., 2008.

У навчальному кабінеті з української мови та літератури важливу функцію виконують стенди з портретами й біографією письменників рідного краю, стенди «Літературні новини», виставки до літературних ювілеїв.

Методичні посібники, присвячені національно-патріотичному вихованню!

Сценарії виховних заходів:

- присвячені проблемі національного виховання;
- містять актуальні теми про єдність українського народу, патріотизм;
- спрямовані на формування ціннісного ставлення до природи, екологічної культури.

Виховна робота			
Код	Назва	Стор.	Ціна
20КК25	Ми віримо в майбутнє твоє, Україно!	128	30,00
20ПРВ018	Уроки мужності в середній школі	112	35,00
20ПРВ020	Земля — це дивна казка незбагненна...	128	30,00
20ПРВ021	Люблю тебе всім серцем, рідний краю! (сценарії виховних заходів національно-патріотичного спрямування)	128	50,00
20КК27	Будьмо здорові! (сценарії виховних заходів здоров'язбережувального спрямування)	128	30,00

укр. мова, формат А4, м'яка ламінована обкладинка

Плакати		
Код	Назва	Ціна
20ЗПП010*	Україна — європейська держава	—
20ЗПП006	Моя Україна — моя Батьківщина. Народні символи та обереги	30,00
20ЗПП005	Україна, якою пишаємся	30,00

укр. мова, формат А1

*Незабаром у продажу

Замовляйте та з легкістю готуйтеся до цікавих виховних заходів!

Замовлення можна зробити:

на сайті <http://book.osnova.com.ua>;
за тел.: (057) 731-96-35;

Вартість поштової доставки Укрпоштою — 16,00 грн.
Тарифи інших перевізників дізнавайтесь додатково.

Жодне дерево не пострадало!

